

Jezsuita hitvallás Szabó Ferenc élete művében

Kedves Feri Bátyám! Itt folytatom, amúgy is folytatólagos a mi párbeszédünk. Bár. Most még a Párbeszéd Házában, még itt se tudunk volna beszélgetni. Bujkált bennem a betegség, igyekezniem kellett haza. De ugyanez kezetre is játszott. Itthon az ágyban három napon át bújtam könyveid vadonát, mást se tettem, mint Szabó Ferencet olvastam. (S közben nyögtem és köhögtem.) Köszönöm, külön köszönöm figyelmes dedikációidat. Hiába – nemhiába! – a február 4-én születettek ilyenek. Meg kell állapítanom. Sok minden jut eszembe még rád gondolva. Nem is csak a könyvek. Egész életutad, vállalásod, s az a szinte hihetetlen életlendület (hadd írjam így, Bergsonra utalva), amely alapja sokirányú tevékenységednek. Te aztán valóban elmondhatod magadról, amit én csak enyhe kívánságként és túlságosan is lebegő célként tudtam megfogalmazni a magam számára: kövesd a fát növekedési tervében. Egyszerre minden irányban. Coincidentia oppositorum. De máris módosítom versed címére: *Complexio oppositorum*. Kérdésként fogalmazod ugyan, de éppen ettől annál meglepőbb: „Ki mondja meg / mi tombol a szűz szívében / és mikor remeg / szűziesen a kéjes éjben / a Magdolnák léleklángja?” Én, bűnös, ugyan nem (meg nem mondhatom). Ezt csak Te válaszolhatod meg, Feri bátyám, a magad „kéjesen-szűzies léleklángjának” csitulni nem tudó és nem is akaró lobogásával. E pár szóval talán körül is kerítettem versvilágod terrénumát. Szebben mindenesetre, mint amilyen pontosan magad *Angyali üzeneted*, könyved *Előszó helyett írt előszavában*: „Költeményeimben vallottam mindig legszemélyesebben Isten-keresésemről, küzdelmes és örömet adó hitemről, szerelemről és halálról. E két utóbbi téma többször megjelenik verseimben...” Ez utóbbi kijelentés (legalább egyik fele) talán meglepő lehetne azok számára, akik nem ismernek. De akik személyközelből láthatnak (mint nekem is szerencsém), tudhatják, hogy az életszentség törekvésével egyáltalán nem összeegyeztethetetlen az életbőségé. Mint esetekben. Jezsuita voltodra-választásodra tekintettel is. Így még inkább. Hiszen Te sem állítasz mást. Még mindig idézett előszavadban olvasom (most már a végéről): „...jezsuita hivatásomat teljesítem: Szent Ignác atyánk a hit terjesztését és védelmét jelölte meg a rend alapvető céljának.” Terjesztése – ez csakis a világban lehetséges. A világtól való elzárkózás sosem volt a jezsuiták kenyere. Miért lenne éppen rád jellemző? Aki egyébként Istenét, s itt már jöjjön elő végre egy kicsit a teológus SZFSJ is, a benső végtelenben tudja és keresi. De erre versed is vagyom bőven. Még mindig itt időzöm. Egyelőre *Az örök női* szerelmi ciklusából idézek, a *Tengerparti elégiából*: „szemem lezárom baráti csillagok / helyett a belső gyémánt-éj ragyog / előtt a Jelenlét két izzó szem világít / a benti végtelenben tündököl a Másik[.]” Ez a Másik az istenkereső versek ciklusának *Pascal* című versében (egymással szinte behelyettesíthetően? – egyelőre hagyom ezt

kérdésnek) már maga az Isten: „Ha önmagamba szállok – benti végtelenbe – / Te mélyen égő Tűz majd rád nyitok / s e fényre szomjas szem meglát, Te nagy Titok!”

Ez egyébként ugyanaz a jegyesi misztika, mint amiről *Új távlatok* [Éghajlat Könyvkiadó, 2011] című könyved *Keresztes Szent János költő és misztikus teológus* című fejezetében beszélsz. S magyarázod is logikáját (Henri de Lubacot idézve): „A keresztény tapasztalat nem csupán – mint mondták – részesedés Krisztus tapasztalatában, még ha azt felsőbbrendűnek, egyedülállónak mondjuk is, hanem részesedés Krisztus Valóságában. [...] A misztikus tapasztalat a hit gyümölcse: Ez nem menekülési kísérlet befelé, hanem maga a kereszténység...” S ha már Keresztes Szent Jánost említettem, hadd említsem itt egyik evilági ihletőjét, találó szavaiddal „lelki nővérét”, Avilai Szent Terézt is (Vas István fordításában):

*Ó, ti ellentéteket /
egyesítő nagy kötelmek!
Mért lazultok? – kérdelek.
Erőt kaptam tőletek,
hogy a rosszban jóra leljek.
Lényünk sincs – ti fűzitek,
hogy végtelen lényhez érjünk:
vég nélkül van végetek,
ez a szabad szeretet,
megnő tőle semmiségünk.*

Fő stíluseszközét, a jelenségeket oximoronokban¹ visszájára fordító és együtt mutató paradoxont (híres példájaként másik verséből a „meghalok, mert nem halok meg” refrén-formuláját veszem), nos, ennek versszervező jelenlétét a *Te Szomjazol hogy szomjúhossalak* című versedben is megtalálni vélem. Ha bizonyos lágyabb és romlandóbb részeitől eltekintek, akár Szent Teréz is írhatta volna. Annyira tömör, kemény, tökéletes és csodálatos. Csak egyik versszakrészletét hadd másoljam ide. Aki többre kíváncsi, vegye kézbe verskötetetedet. Tehát:

---

¹ *SzF. jegyzete:* Az **oximoron** (jelentése *elmés-ostoba*) retorikai-stiliztkai gondolatalakzat, amely egymást kizáró, egymásnak ellentmondó fogalmakat foglal szoros gondolati egységbe.

Példa: *"Fejem fölé a csillagok jeges tüzet kavarnak"* (Pilinszky János, Téli ég alatt);

*Te szomjazol hogy szomjúhossalak
Téged, ki magad vagy a szomjúság!
Ki érti hát a teljes Lét Urát?!
Nem élő vízre, szívre szomjazol
szabad szívre, mely szeret és imád
bár Tőled kapja, amit néked ad!*

E rövid kis bevezető (!) után hadd jöjjön végre új bekezdés. Nem merőben másról, mint amiről eddig is beszélni igyekeztem, de másképp. Varga József irodalomtörténésztől hallottam a következő anekdotát. Amikor Ady publicisztikáját válogató kötetét (*Költészet és forradalom*, Kossuth, 1969) annak idején a nyomdában szedni kezdték („szedni”: ma már ki emlékszik e szóra?), s bevezető fejezetéhez értek, a nyomdászok nem akartak hinni a szemüknek: „*Ady életes esztétikája.*” Káprázott a szemük, hát így olvasták (és szedték is): „*Ady élete s esztétikája.*” Pedig az előbbi volt az igaz. Ezt rólad is állíthatta volna, mint ahogy most én (rólad). Életes esztétika és mű a tiéd, Feri bátyám! Hatalmas energiád ilyen-olyan kiáradása. Egyszer a Triznya-kocsma asztala mellett, mindjárt a háziasszony, az „úrnő” (Szőnyi Zsuzsa) balján, oly sok kitűnő vendéggel szemben is az ételből való első vétel (ius primae...) konvencionális előjogával, máskor a Vatikáni Rádió magyar adásának főszerkesztőjeként, illetően minőségében legális-féllegális (külső és ellenzéki) politikai fórumként a Kádár-kori Magyarország belügyeiben, szellemi közvetítőként, néha formálisan is, a pápa, az oly nagyra becsült VI. Pál tolmácsaként a pártfővezér 1977-es látogatásakor, de tudós teológusként is, monográfiák szerzőjeként (elég talán, ha itt most épp csak utalok rájuk: Pázmány Péterről, Prohászka Ottokárról, Bangha Béláról, az Ostpolitikáról, s újabban, hogy egyik legnagyobb szellemi kalandodra is emlékeztesselek: Henri de Lubac teológusi életművéről). S mindezek mellett folyóiratok, mindenekelőtt és végül: a *Távlatok* két évtizedes, immár hazai működtetése. S hogy legszemélyesebb valódról se feledkezsem meg: magánéleti köreid, melyekre néha-néha nagy óvatosan titokzatos fátylakat vetsz, de melyekről időnként ugyanilyen előszeretettel fátylakat lebbentesz félre. Néha még fényképek formájában is. Ezt legfőképpen persze verseidben, egész életutadat hűségesen megörökítő költészetedben. Amelyről az előzőekben itt-ott már tettem is némi megjegyzéseket.

Most viszont már ideje lenne költészeted jellegéről is (nem csak világáról) néhány szót ejtenem. Ilyet definiálni azonban éppoly képtelenség, mint Isten létét meghatározni. Nem, nem akarok kibújni a feladat alól, még csak a „negatív teológia” módszerével sem. De kamatoztatni szeretném, amit egyébként már én is „föltaláltam” (a spanyolviaszkot!) – s amiről már említett *Új távlatok* című könyved Lubac-fejezetében nálad is olvasok: „...Istenről nem lehet *quidditativ* fogalmunk, vagyis közvetlenül nem ragadhatjuk meg lényegét, ami maga a Létezés [...], ezért »csak azt ismerjük meg, hogy milyen viszonyban vannak Vele a teremtmények...«” Az idézetben belüli idézet Szent Tamásé – de hisz

tudhatod. S hogy mit akarok ezzel mondani? Először is valami olyasmit, amiről *Esztétikai töredékeiben* József Attila is beszélt: „a művészet a végső világegész helyébe teremtett szemléleti egész.” Nem közeledhetünk hozzá „csak úgy” – mint bármilyen oksági láncolat részéhez-láncszeméhez („nem egy láncszem az evilági okok láncolatában” - ezt már ismét tőled idézem). Ha pedig így, akkor úgy. Csakis úgy beszélhetünk érdemleges módon egy műről, ha tiszteletben tartjuk másságát. Ezt pedig csakis más művekkel szembeállítva tehetjük meg. Csakis így, az analógia révén mutatkozhat bármi, ami túlmutat a puszta szubjektivitáson, ennek önkényén. Bár, állítólag, az általad is nagyra becsült Szakolczay Lajos szerint legalábbis, ma már nem divat egyes versekről elemzést-értékelést adni, én most mégis megteszem, megkísérlem, kedves Feri bátyám, még hozzá az Erdélyi Zsuzsanna halálhíre nemrég küldött (bár réges-régen írt) versedre, az *Esti imára* hajolva. S minthogy küldeményed válasz is volt egy általam korábban neked ajánlott, eredetileg ugyanezen cím alatt futó versemre, kézenfekvő, noha szokatlan, hogy most, az analógia előbb idézett módszerével élve, épp ezzel hasonlítsam össze: a tiédet (közlöm őket majd e kis elmélkedés végén). (Pedig kínálkozott volna Ady is *Az ágyam hívogat* című versével, ennek villámzár-szerűen nyílódó-záródó szerkezeti megoldásával, s bár e vers fölhasználása is hozhatna valamit kétségkívül a konyhára, s kedvem is lenne hozzá, mégsem választom – mit tegyek, a véletlen adta személyes motiváció versemére: versem párhuzamba állítására erősebb.) *Esti ima* – ez a műfaja és témája mindkét versnek. Közös bennük, hogy az ágyat a koporsóval, illetve az alvást (álmot) a halállal asszociálják. A Te versedben ráadásul az Erdélyi Zsuzsanna által gyűjtött és kiadott archaikus népi imádságok egyikéből vett idézettel: „»Én lefekszem én ágyomba / mint a testem koporsómba...«” Az én versemnek szintén egy ilyen velős kijelentés adja a hangleütését: „álom álom / édes álom / mindennapi / kis halálom...” Közös a két versben az is, hogy mindkettő (az egyik legalább részben) múltidézés. A tiédben az archaikus népi imákra jellemző gondolatrítmus variációival fölidézett zsáner a téli esték lefekvés előtti hangulatával: „de jó is volt a tűz előtt / melegedni ima előtt!” A tiédhez hasonlóan én is „az anyámnak / mosolyával / tűnt gyerekkort” próbálom szóra bírni. Ezekkel nagyjából vége is a közös vonásoknak. Mert éppen a Te *Esti imád* tüzetesebb szemléje nyomán támadt bennem a kísértés, kedves Feri bátyám, hogy a versemnek végül más kanyarulatot adjak. A tiéd, a már fönt elmondottak szerint, túl az idézett archaikum által keltett benyomásokon-gondolatokon, nosztalgikus gyermekkori életkép. Ez a lényege. Mint oly sok szép, általam újra meg újra megcsodált korai versednek. (Korai: a nyolcvanas évek elejéről.) Mondok egy-két példát is: *Anyám leánykori fényképére; Atlantisz; Kamaszkori emlék; Passió; Apám rózsát szemzett; Mint a mesében...* Folytathatnám, de talán ennyi is elég a némelykor megrendítő múltidézésre. S bár az én versemnek is van ily rétege-részlete, az egész vers „szerepe” más. Végül a címe is. Mert megváltoztattam. *Esti ima* helyet: *Ima elalvásért*. Ezt is meg kellett írnia valakinek. Egy krónikus álmatlanságban szenvedő bódult

panaszát – sirámát álom és alvás után. Különbség, nem? S van itt még mindig valami. S ezt már talán egész költészetedre is értenem kell. A nagyvonalúságot, amellyel kezeli a mester versalkotó szerszámát. Már rég nem tollra kell gondolnunk – én egy ideje gépbe írok. Hogy Te hova s hogyan, ezt nem tudom. De hogy mivel, ezt sejteni vélem. Ha kötött verset írsz is, az a benyomásom, mintha tetőt ácsolnál gondolataidnak. Verseid lazák, széles mozdulatokkal összeillesztettek. A rímeid is hasonlóak, még a tiszta rímek is mintha keresetlenül buggyannának elő. Máskor nem átallsz (!) hímrímet nőrímmel összepárosítani. Engem zavar, de aztán megnyugszom – diszharmóniáját feloldja és magába meríti a vers áradása. A tiédhez képest az én versképzésem aggályos és minuciózus. Még hangképzésében (értsd: hangzásvilágában) is. Eszközöm a finom kis véső és (írtam már valahol?) a „mókusszőrecset”. Noha azért néha én is fölveszem az ácsszekercét – ha nagyon muszáj. Körülbelül ennyi – ennyi, amit még el kívántam mondani.

S még mielőtt elfelejteném, teszem hozzá *Találkozások*-könyvedre s az én *Bábeli adottságaimra* [Napkút, 2014] gondolva, hogy van valami közös bennünk az emberi párbeszéd szerepét illető felfogásunkban is. Te ezt írod könyved borítójára: „Személyiségünk a kommunikáció: a találkozások, a kapcsolatok, a párbeszéd, a kölcsönös nyitottság és végső soron a szeretet révén bontakozik ki. Szeretném egyszer számba venni a sok-sok jó barátot, ismerőst, akik ingyen szerettek engem, szerettem, hogy szerettek, és hagytam magam szeretni...” Ez utóbbi mondat központozása az enyém. Lehet, hogy versedben? Olyan szép. Saját könyvem borítóján pedig a következőket találom (az ilyenkor olykor-olykor elvárható, de általam adott fogalmazásban): „Isten a nyelvek »összezavarásával«, a többnyelvűséggel lehetőséget is adott: a párbeszéd, a szóértés lehetőségét. A kinyilatkoztatás eme olvasatával a szerző mintha birtokába jutott volna valami titoknak, amiből (a beszélgetés léteremtő funkciójából) írásai formáját, a levélesszé műfaját is eredezteti. (Levelezéseit, dialogikus gondolatfutamait, logikai levezetéseit).” Ennyi ebből legyen is elég. Nem hiszem, hogy magyaráznom kellene. Legalábbis a rokonságot. De talán a rokonszenvet sem. Ennek ellenére látok, itt is észreveszek persze különbségeket is – szerényen mondom. A Te történelmi jelentőségű találkozásaidal szemben az enyémekek többnyire „csak” személyesek, ha nem is maradnak meg mindig a magánélet körén belül: valahol az irodalom, a közélet célkeresztjén képzelendők. Ami pedig ezen kis írás összehasonlításait általában illeti, nem kívánnak értékítéletet megfogalmazni. Még véletlenül sem. Analógiák csupán, véletlenek összejátszása folytán adódóak, s azon megfontolásból, amelyről föntebb már szintén beszéltem. Talán túl sokat is. Ideje most már elhallgatnom. De köszönöm, mégis köszönöm neked, kedves Feri bátyám, hogy beszélhettem. Mert a Te kemény választásod s belőle következő hatalmas vállalkozásod indított mégis csak erre – e pár jókívánó mondatocskára. A következő kerek évszámig is kívánok hát hasonló jókat, barátsággal és szeretettel: Pali

Ui.: A verseket mégis inkább mellékletbe teszem.

2015. február 21.

*Szabó Ferenc: Angyali üdvözet
Válogatott és új versek
Budapest, 2014 Karácsony
Kézirat gyanánt*

*Szabó Ferenc: Találkozások
Barátok, mesterek
Budapest, 2015-02-21
Kézirat gyanánt*

Függelék : Két vers

Esti ima

Erdélyi Zsuzsannának

*„Én lefekszem én ágyomba
mint a testem koporsómba...”
Órangyalok puha szárnya
legyezgetett, én az ágyra
gondoltam hol várt a dunyha
hosszú imám mormolgatva
„forogjatok szent keresztetek...”
láttam amint Jézus reszket
forgó küllők és keresztetek
piros vére földre cseppent
felvitték az angyalkezek
felvitték a magas mennybe
a nagy Isten eleibe
Isten ült az aranyszékén
mint apám az ágya szélén
ha mondta a Miatyánkot
miközben a puha ágyat
melengette kályhánk lángja
de jó is volt a tűz előtt
melegedni ima előtt!
Hol is járok az imában*

*az előbb már mennybe szálltam
„én lefekszem én ágyomba
mint a testem koporsómba...”
mennék én már koporsómba
ott vár az a puha dunyha
nem láttam még én halottat
temetőket koporsókat
ha ilyen lesz nem kell félnem
koporsómba fekszik testem
Istenhez száll fel a lelkem
két jó anyám fenn vár reám
Jézus anyja meg az anyám
„Fehér rózsza Mária...”
meg Pásztori Juliska.*

(1981)

Szabó Ferenc

Ima elalvásért

*Álom álom
édes álom
mindennapi
kis halálom
elpihenni
estelente
tente-tente
egyedül te
lépj szívembe
hogyha végre
ágyba estem
gondjaidba
vedd a testem
ringass bár egy
deszkaszálon
vagy egy ócska
heverőn vagy
rendes ágyon
azt se bánom
hogyha újabb
napra kelt föl
esti bábom
ezt kívánom*

*reggel újra
lepkeszárnyon
ha te eljössz
az időtlent
az időben
jövevényben
a jövőndőt
keserűben
ami édes
viharok közt
a szivárványt
az igézőt
megidézed
ha te megvársz
ha te megszánsz
ami volt de
soha nem lesz
soha többé
az anyámnak
mosolyával
tűnt gyerekkort
nyughatatlan
én a nyugtom
álom álom
édes álom
itt a földön
már a földön
én is végre
megtalálom*

Suhai Pál